

Рябошапченко Анастасія Олександрівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри міжнародного права та міжнародних відносин

**ЩОДО ВИКЛАДАННЯ ЦИКЛУ
МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩІЙ
ШКОЛІ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА ЗАРУБІЖНІ ТРАДИЦІЇ
(РОЗДУМИ ВИКЛАДАЧА-ПОЧАТКІВЦЯ)**

Проблеми викладання циклу міжнародно-правових дисциплін є предметом обговорення на рівні ООН, міжнародних недержавних інституцій з міжнародного права, провідних фахівців у цій сфері.

1. Генеральна Асамблея ООН з 1965 р. щорічно приймає резолюцію під назвою «Програма допомоги ООН у галузі викладання, вивчення, поширення та більш широкого визнання міжнародного права». У цій резолюції постійно включається фраза про те, що «міжнародне право має посісти належне місце у системі викладання правових дисциплін в усіх університетах». Згідно з цією програмою, організуються регіональні курси ООН з міжнародного права для Африки, Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Латинської Америки і Карибського басейну. Регіональні курси, організовані у 2017 р, включили семінари за наступними темами: вступ до міжнародного права; договірне право; відповідальність держави; міжнародний мир і безпека; мирне врегулювання міжнародних спорів; дипломатичне і консульське право; міжнародні організації; інститути ООН і правотворчість; діяльність Комісії ООН з міжнародного права; закон і установи африканських країн; організація законів та інститутів американських держав; міжнародне право прав людини; міграція людей; міжнародне гуманітарне право; міжнародне кримінальне право [1]. Як видно, при розробці курсу покладено за основу предметний критерій розподілу основних питань у системі курсу, що викладається.

У 2000 р. у зверненні ООН зазначалося, що міжнародне право є таким же необхідним елементом, як моральні цінності, що покладено в основу законодавчих актів, прийнятих демократично обраними парламентами, а також особливо наголошувалося на необхідності забезпечення доступу студентів до договорів та джерел інформації з міжнародного публічного права.

2. На одній з останніх конференцій Асоціації міжнародного права (ILA) — найавторитетнішої та найстарішої (заснована у 1873 р) міжнародної неурядової організації, що займається розвитком міжнародного права і застосуванням його норм, активно обговорювалося питання майбутнього викладання

міжнародного права. Дві найважливіші тези методологічного характеру щодо важливості викладання міжнародного права, що випливають із цього форуму провідних міжнародників світу: 1) дискусії щодо викладання міжнародного публічного права впливають не тільки на викладачів і студентів, а й на тих, хто взагалі зацікавлений у правовій культурі (культурах); 2) важливість викладання міжнародного права обумовлена не тільки через властиві міжнародному праву якості, але й через те, що воно надає студентам можливість ставити під сумнів їх національні правові системи, тим самим, бути націленими на їх удосконалення, та вирішувати проблеми в усьому світі.

Більшість європейських країн розглядають міжнародне право як обов'язковий предмет, який повинен вивчати студент юридичного вузу. Хоча, наприклад, у Німеччині та США далеко не всі юридичні школи включають вступний курс з публічного міжнародного права на програми. Зараз розробляються проекти із впровадження в практику зарубіжних правових шкіл обов'язкового викладання міжнародного публічного права, справедливо аргументуючи це такими доказами: 1) коли світ стає все більш міжнародним, не в останню чергу у комерційній сфері, студенти вивчають дуже конкретні аспекти міжнародного права. Без введення викладання загального публічного міжнародного права вони можуть не враховувати контекст і загальне розуміння базової системи і, отже, можуть не володіти загальними знаннями, що дозволять їм стати хорошими юристами; 2) міжнародні правові зобов'язання стають все більш «внутрішніми», що вимагає від держав зміни національних структур, створення механізмів, які традиційно вважалися виключно сферою внутрішніх справ держави. Це вимагатиме нових підходів до концептуального розуміння цього взаємозв'язку. І першим кроком до цього є навчання [2].

3. Один з найавторитетніших юристів-міжнародників Рудольф Бернхардт, який 60 років працював у провідних міжнародних інституціях та навчальних закладах світу: був суддею (1981-1998) і головою Європейського суду з прав людини, директором Інституту порівняльного публічного та міжнародного права ім. Макса Планка, головним редактором авторитетного видання «Енциклопедія міжнародного права», дає наступні рекомендації з поліпшення викладання міжнародного права в університетах. Він зазначає, «що сьогодні міжнародне право стає все більш актуальним, як видно з дискусій останніх місяців: Україна і Росія, криза з євро, міграційна криза. Крім того, національне законодавство і міжнародне право все більше змішуються. Тому є вкрай важливим, щоб кожен, хто вивчає міжнародне право в університетах, як і кожен, хто його викладає, був відповідним чином навчений» [3].

Отже, викладання міжнародного права, і, відповідного, його освоєння студентами – обов'язковою умовою на шляху становлення сучасного юриста-професіонала, затребуваного на висококонкурентному ринку фахівців-юристів. Міжнародному праву, як і будь-якій іншій правовій системі, притаманні процеси еволюції під впливом змін суспільних відносин. При цьому саме для міжнародного права характерною є особливість найбільшою адаптивності до таких змін. Доречним є зауваження М. М. Гнатовського, визнаного експерта з міжнародного права в Україні, що «деякі колеги-викладачі ще продовжують брати до уваги пострадянські традиції викладання міжнародного права, де викладається якась радянська або пострадянська система, яка ґрунтується на непорушних імперативних засадах, що нагадує за своєю природою радянське законодавство, ... як якийсь абстрактний нормативний високо систематизований порядок, який представляє собою золотий стандарт поведінки. Це було і залишається значною мірою надзвичайно далеким від того, чим міжнародне право є на сьогодні» [4].

За таких умов очевидним є те, «щоб бути хорошим юристом необхідно не випускати з уваги реальність, тому що світ зазвичай є не таким, яким він має бути», за влучним зауваженням навченого досвідом знаного фахівця-міжнародника Рудольфа Бернхардта. Це висуває вимоги не тільки до студентів, які вивчають цю дисципліну, а й до викладачів, які мають постійно удосконалювати методи та сам зміст викладання.

Список використаних джерел:

1. Программа помощи Организации Объединенных Наций в области преподавания, изучения, распространения и более широкого признания международного права : Резолюция, принятая Генеральной Ассамблеей ООН 7 дек. 2017 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://undocs.org/ru/A/RES/72/115>
2. Birkenkötter H. The future of teaching international law [Електронний ресурс] / H. Birkenkötter, M. Möldner. – Режим доступу: <https://voelkerrechtsblog.org/the-future-of-teaching-international-law/>
3. Schmalz Dana. «Am Völkerrecht kommt heute niemand mehr vorbei» : Rudolf Bernhardt und die Leidenschaft fürs Fach [Електронний ресурс] / D. Schmalz. – Режим доступу: <https://voelkerrechtsblog.org/am-voelkerrecht-kommt-heute-niemand-mehr-vorbei>
4. Гнатовський М. М. Чи існує криза міжнародного права? [Електронний ресурс] / М. М. Гнатовський. – Режим доступу: <https://maidan.org.ua/2016/09/chy-isnuje-kryza-mizhnarodnoho-prava/>